

Nooit meer zittenblijven: utopie of nabije toekomst?

Zittenblijven kost ons land klauwen met geld, aldus het CPB. Weg ermee. Zittenblijven is inefficiënt en onnodig, zegt emeritus professor Wim Veen. Weg ermee. Is zittenblijven binnenkort voltooid verleden tijd?

In de dit voorjaar verschenen notitie 'Zittenblijven in het primair en voortgezet onderwijs, een inventarisatie van de voor- en nadelen' becijfert het CPB de jaarlijkse kosten van zittenblijven in het po en vo op 1,4 miljard euro. De kosten voor het onderwijs worden geschat op ongeveer 500 miljoen euro, wat gelijkstaat aan drie procent van de totale jaarlijkse uitgaven aan po en vo. Bovendien loopt de overheid inkomsten mis in de vorm van belastingen en premies, doordat zittenblijvende leerlingen later hun intrede doen op de arbeidsmarkt. En dan hebben we het nog alleen maar over harde euro's en niet over de maatschappelijke kosten van het zittenblijven, zoals het ongunstige effect van zittenblijven op het zelfbeeld en het zelfvertrouwen van de leerling.

Paardenmiddel

Steeds breder dringt het besef door dat zittenblijven een paardenmiddel is. Een leerling die blijft zitten, krijgt een vol jaar dezelfde lesstof, terwijl de achterstand doorgaans slechts betrekking heeft op een of enkele vakken. Geen wonder dat zittenblijvers zich nogal eens vervelen, onderpresteren en/of op een negatieve manier de aandacht op zich vestigen. Heeft zittenblijven dan nooit het gewenste effect, namelijk dat de onderwijsachterstand wordt ingelopen? Jawel. Met name bij jonge kinderen lijkt het te werken. De positieve effecten lijken echter na een paar jaar te zijn uitgewerkt. De vraag is dus: kunnen we een methode bedenken die leerlingen in staat stelt hun onderwijsachterstand in te lopen zonder dat ze moeten blijven zitten?

Volgens emeritus professor Wim Veen is het probleem van zittenblijven helemaal niet nieuw. "In 1960 publiceerde de pedagoog A.D. de Groot al een boek waarin hij de strijd met het zittenblijven aanbod. Begrijpelijk, want zittenblijven is niet efficiënt. Stel je voor dat een manager van een bedrijf constateert dat het een van zijn medewerkers aan bepaalde vaardigheden ontbreekt. Dan stuurt hij hem toch ook niet naar een cursus waar hij negentig procent van de stof die wordt onderwezen al eens heeft gehad en beheerst? Zo'n manager zou meteen worden ontslagen. Dat we het jarenlang zo gedaan hebben valt best te begrijpen. Maar tegenwoordig hoeft het echt niet meer."

Gepersonaliseerd onderwijs

Veen doelt op de nieuwe, elektronische lesmethodes die leerkrachten in staat stellen gepersonaliseerd onderwijs aan te bieden. "Onderwijs op maat, aangepast aan de behoeften en het niveau van het kind. Vroeger ging dat niet, tenzij je boekjes maakte op verschillende niveaus. Dat was waarschijnlijk te duur en misschien ook wel te ingewikkeld voor de leerkracht. Die moet dan immers zelf precies bijhouden welk kind op welk niveau zit."

Met de nieuwe techniek is het aanbieden van gedifferentieerd onderwijs echter een stuk eenvoudiger geworden, aldus Veen. "Methodes zoals de Rekentuin en Taalzee houden de vorderingen van het kind bij en bieden de stof aan op het juiste niveau.

Tekst:
Martin van Rooij

Fotografie:
Shutterstock

Emeritus professor Wim Veen

Als een kind bepaalde stof niet beheerst, krijgt het daar meer vragen over of past het systeem het niveau van de vragen aan. Daar komt nog iets belangrijks bij. Uit onderzoek weten we dat mensen leren door directe, positieve feedback. Bij een elektronische lesmethode gaat dat heel goed. Je ziet wat je goed deed en wat je fout deed. Dat motiveert veel meer dan een blaadje vol met rode pen geschreven correcties. Daar klinkt een waardeoordeel in door en dat werkt ontmoedigend.”

Spelend leren

Nog belangrijker is volgens Veen de manier waarop de lesstof aan de kinderen wordt aangeboden, namelijk in de vorm van een spel. “Mensen spelen graag. De Nederlandse historicus Johan Huizinga introduceerde in 1938 al de term ‘homo ludens’, de spelende mens, en het belang van spel(elementen). Daar is anno 2015 niets aan veranderd. Sterker, ‘gamification’ is een sterke trend binnen het onderwijs. Om in Rekentuin een tuintje te kunnen maken, moet je sommetjes oplossen. Maar het tuintje is de fun. En in Taalzee moet je door de juiste woorden te kiezen de zee schoon en de vissen gelukkig houden. De kinderen zijn aan het spelen en hebben amper in de gaten dat ze spelenderwijs aan het leren zijn. Zo wordt leren leuk.”

Laptops en tablets

Kinderen moeten volgens Veen de regie pakken over hun eigen leerproces. “Anders worden het volgzaam schapen en daarvan hebben we er al meer dan genoeg. We hebben ‘competente rebellen’ nodig, zoals Paula Leideritz het zo mooi zegt. Veen voelt meer voor het Britse systeem, waarbij ieder kind afstudeert op zijn eigen niveau. Een systeem zonder vaste eindnormering, zoals in Nederland wordt gehanteerd. “Ik vind dat ieder kind zou moeten kunnen overgaan en afstuderen. Of tablets en laptops daar bij kunnen helpen? Ja, heel sterk. Dat is alsof je driehonderd jaar geleden de vraag zou stellen of boeken zouden bijdragen aan beter onderwijs. Draai het eens om. Stel, je geeft de komende twintig jaar les zonder tablet. Dan komen de kinderen in een maatschappij waarin alles gedigitaliseerd is, maar zij hebben er geen weet van. Ondenkbaar toch? Er zijn de laatste jaren heel wat nieuwe beroepen ontstaan: developers, game testers, community managers. Steeds meer mensen verdienen met dat soort werk hun brood. Beeldschermen trekken we straks open in de lucht. Dat is geen fantasie, we hebben het in Delft al gedaan. Je zet een brilletje op en vervolgens kijk je samen met iemand anders naar hetzelfde scherm. Waar die ander is, doet er niet toe. Kan aan de andere kant van de wereld zijn. Je kunt dan samen dingen bekijken, details aanwijzen en een diagnose stellen. Kortom: de digitale wereld zorgt voor nieuwe werkgelegenheid.”

Leren denken in 3D

Willen we goed onderwijs kunnen bieden, dan moeten we aan ‘inverse’ ofwel omgekeerde opvoeding doen, stelt Veen. “Weet jij wat leuke sites zijn voor kinderen van zes? Kinderen van zes wel. En ze kunnen het je precies vertellen: spelletjes.nl, spilgames, enzovoorts. Dat heb ik met kinderen gedaan. Je ziet dan dat ze elkaar ver-

tellen wat leuke spelletjes zijn en hoe je ze moet spelen. Ooit gehoord van Monument Valley? Het is een spel voor kinderen van acht tot tien, maar mijn kleindochter van vier speelt het ook al uit. En de meeste mensen ouder dan 35 hebben er nog nooit van gehoord. Het is heel leerzaam, omdat het de fantasie prikkelt en je leert in 3D te denken. Andere spellen leren je strategisch te denken, bijvoorbeeld ‘Plants versus Zombies’. En dat is nou net een leergebied waar op scholen amper aandacht aan wordt besteed.”

Volgen, kijken wat kinderen bezighoudt. Dat is wat Veen altijd heeft gedaan en ook nu hij gepensioneerd is, blijft doen. “Ik ben geen echte gamer, maar ik woon wel geregeld LAN-party’s bij. Gamers sluiten dan hun computer aan op een local area network ofwel een LAN en spelen dan dagenlang spelletjes. Ik doe eraan mee zodat ik begrijp wat kinderen aan het doen zijn en zie welke ontwikkelingen er zijn. Als je goed onderwijs wilt ontwerpen, zul je moeten begrijpen wat kinderen doen, op welke platforms ze zich begeven en wat ze leuk vinden.”

Design thinking

Logisch dus dat Veen de zogenoemde iPad-scholen een warm hart toedraagt. “Weet je: ons huidige onderwijssysteem is gebaseerd op vijf pijlers: jaarklassen, een urenrooster, gescheiden vakken, gestandaardiseerde (in plaats van gepersonaliseerde) eindtoetsen en vaste curricula. Alle innovatieve scholen zetten een of meer van deze principes overboord. Als we deze principes durven loslaten, kunnen er mooie dingen ontstaan. Op iPad-scholen – we hebben er momenteel ongeveer 25 in Nederland – doen ze dat al. Daar bepalen de kinderen zelf wat ze wanneer leren en ook hoe laat ze naar school komen en naar huis gaan. De school is open van half acht ‘s ochtends tot zes uur ‘s avonds, 248 dagen per jaar en er zijn continu leerkrachten aanwezig om de kinderen te begeleiden.”

Dit is het spoor dat we volgens Veen moeten volgen. Enthousiast: “Ik ben betrokken bij een internationaal project dat vanuit Canada wordt geleid. We gaan in drie jaar tijd wereldwijd duizend scholen de kanteling laten maken naar elektronisch, gepersonaliseerd onderwijs, waaronder honderd scholen in Nederland. We hebben er al dertig – de eerste zijn vorig jaar al gestart – en we zoeken er dus nog zeventig. We leren kinderen vooral zelfstandig na te denken.” Veen surft naar www.gearsket.ch en tekent op het scherm wat cirkels, die vanzelf tandwielletjes krijgen, waar je een ketting overheen kunt leggen en die je kunt laten draaien. “Deze site laat kinderen nadenken hoe je een systeem ontwerpt en dwingt ze na te denken over zaken als verzet en snelheid. Ontwerpen, ook wel ‘design thinking’, heb je in heel veel nieuwe beroepen nodig. Dit is het leren van deze tijd.”

‘Als je goed onderwijs wilt ontwerpen, zul je moeten begrijpen wat kinderen doen, op welke platforms ze zich begeven en wat ze leuk vinden.’

Homo Zappiens

Prof. Wim Veen is auteur van het boek *Homo Zappiens*. Daarin beschrijft hij de homo zappiens, een generatie die geen wereld kent zonder internet. “Kinderen ontwikkelen buiten de school vaardigheden. Scholen zouden het aanleren van die vaardigheden moeten stimuleren, maar dat doen ze niet. Daardoor dreigen de scholen achter te lopen bij de ontwikkeling van de kinderen, maar ook bij de economische ontwikkelingen. Veen schetst niet alleen de gevolgen voor het onderwijs, maar ook hoe de rol van de overheid verandert. ISBN 10 9043017094